

Silja Massa

Loppuraportti

Helsingin Sanomain Säätiö

Freie Universität Berlin, Europäische Journalisten-Fellowships EJF 2021-2022

Opiskelin lukuvuoden 2021-2022 Helsingin Sanomain säätiön stipendiaattina Berliinin Freie Universität -yliopistossa eurooppalaisille toimittajille suunnatussa Europäische Journalisten Fellowships- eli EJF -ohjelmassa.

Opinnot Freie Universitätissä jakautuivat talvi- ja kesälukukauteen. Talvilukukausi alkoi lokakuussa 2021 ja päättyi helmikuussa 2022. Kesälukukausi alkoi huhtikuussa 2022 ja loppui heinäkuussa 2022. Lukukausien välissä oli kahden kuukauden mittainen luentotauko.

Matkustin Berliiniin syyskuun lopussa -21 ja palasin Suomeen heinäkuun lopussa -22 eli asuin kaupungissa yhteensä noin kymmenen kuukautta. Tänä aikana kävin Suomessa kerran.

Tässä loppuraportissa kerron EJF-ohjelmasta, muista opinnoistani Freie Universitätissä sekä asumisesta ja elämisestä Berliinissä.

EJF-ohjelma

EJF-ohjelmaan osallistui lukuvuonna 21-22 yhdeksän journalistia seitsemästä maasta: yksi Saksasta, yksi Itävallasta, yksi Moldovasta, yksi Romaniasta, yksi Armeniasta, kaksi Venäjältä sekä poikkeuksellisesti kaksi Suomesta (Helsingin Sanomain Säätiön vuotta ennen minua stipendiaatiksi valitsema Riina Malhotra osallistui koronaviruspandemian vuoksi ohjelmaan vuotta suunniteltua myöhemmin). Iältään osallistujat olivat 27-45-vuotiaita. Itse edustin 35-vuotiaana suunnilleen kurssilaisten keski-ikää.

Ensimmäiset viikot yliopistolla sisälsivät lähinnä erilaisia kampuskierroksia, ja opinnot pyörähtivät käyntiin kunnolla vasta marraskuun alussa. Ensimmäisinä viikkoina olin kärsimätön, sillä olisin jo halunnut päästä opintoihin kiinni. Sinänsä mukavat EJF-porukallemme järjestetyt vierailut esimerkiksi Tempelhofin entiselle lentokentälle ja Berlinische Galerie -taidemuseoon tuntuivat hieman irrallisilta, kun ne järjestettiin heti lukuvuoden alussa. Olisin kaivannut lokakuulle enemmän käytännön infoa opinnoista ja opastusta tulevaan vuoteen. Toisaalta oli mukavaa, että orientaatioviikkojen aikana EJF-porukka tuli ainakin hieman tutuksi.

Lukuvuoden aikana jokainen ohjelman osallistujista teki itsenäisen tutkimusprojektin, joiden etenemistä esittelimme toisillemme neljä kertaa lukuvuoden aikana järjestetyissä Colloquium-seminaareissa. Projektien aiheet vaihtelivat Saksan ja Venäjän Youtube-journalismin vertailusta moldovalaisen diasporan tutkimiseen Saksassa. Oma projektini käsitteli matkailujournalismin tulevaisuutta koronapandemian jälkeisessä Euroopassa.

Henkilökohtaisten projektien lisäksi pakolliseen ohjelmaan kuului yksi viikoittainen luento, kahden tunnin mittainen Jour Fixe keskiviikkoiltaisina. Jour Fixe -luennoilla eri alojen asiantuntijat kertoivat meille työstään, minkä jälkeen saimme esittää luennoitsijoille kysymyksiä ja keskustella aiheista vapaasti.

Luentojen taso vaihteli suuresti. Toisilla luennoitsijoilla oli valmisteltuna hyvin jäsenelty PowerPoint -esitys kuvineen, toiset taas puhuivat sekavasti ja ilman punaista lankaa. Mielenkiintoisia olivat muun muassa Itä-Saksan tiedustelupalvelun Stasin arkistoja käsittelevä luento sekä journalistien eettisiä ohjeita Saksassa käsittelevä luento.

Koronavirustilanteen vuoksi Jour Fixe -luennot järjestettiin koko lukuvuoden ajan etäluentoina, mikä oli minulle pettymys. Varsinkin syyslukukaudella, kun saksan kielen taitoni oli vielä ruosteessa, monimutkaisia

aiheita käsittelevien luentojen seuraaminen läppäriin ruudulta tuntui haastavalta. Kasvotusten olisi ollut helpompaa esittää kysymyksiä ja pyytää luennoitsijalta tarkennuksia.

Keväällä, kun kaikki koronaan liittyvät kokoontumisrajoitukset oli purettu Berliinissä, kysyimme useaan otteeseen EIJ-ohjelman järjestäjiltä, voisimmeko siirtyä lähiluentoihin. Kaikki kurssin osallistujat olisivat olleet valmiita tekemään koronatestit ennen jokaista luentoa ja pitämään maskeja luentoajan ajan. Ohjelman projektipäällikkö, professori Alexander Görke, vastasi kuitenkin kyselyihimme aina kierrellen ja kaarrellen. Milloin hän vetosi tilanpuutteeseen yliopistolla, milloin luennoitsijoille luvattuun etäyhteyksimahdollisuuteen. Tuli tunne, että ohjelman vetäjät istuivat mieluummin kotisohvillan kuin vaivautuivat tapaamaan meitä osallistujia kasvotusten.

Ohjelman järjestäjien motivaatio tuntui olevan muutenkin hukassa. Ohjelman päävetäjä Herr Görke vastasi sähköposteihin viikkojen viiveellä – jos ollenkaan. Hän myös nukahti loppuseminaarissa, jossa ohjelman osallistujat esittelivät lopputyönsä suullisesti. Se oli äärimmäisen epäkunnioittavaa meitä tutkielmienne parissa kuukausia puurtaneita journalisteja kohtaan.

Koronatilanteen vuoksi myös stipendiohjelmaan normaalisti kuuluva Essenin matka peruttiin, mikä oli sääli. Syy matkan peruuntumiseen jäi epäselväksi, sillä keväällä Saksan koronarajoitukset eivät olisi matkaa estäneet. Olisi ollut mielenkiintoista päästä tutustumaan Essenin alueeseen, ja yhteinen matka olisi epäilemättä hionut porukastamme entistä tiiviimmän.

Onneksi tapasimme EIJ-porukan kanssa toisiamme kasvotusten Jour Fixe -luentojen ja Colloquiumien ulkopuolella. Ohjelman opiskelijakoordinaattori järjesti meille useita vierailuja saksalaisiin mediataloihin ja museoihin. Mieleen jäivät muun muassa vierailu Saksan suurimman lehden, Bildin, toimituksessa jättimäisessä Axl Springer -kustantamossa sekä Berliinin kodittomuustilannetta valaiseva kävelykierros.

Lisäksi järjestimme keskenämme tapaamisia, joissa pääsimme tutustumaan toisiimme, vaikka virallista ohjelmaa oli koronan vuoksi karsittu. Kävimme esimerkiksi joulutorilla, ulkoilmaelokuvateatterissa sekä tutustumassa porukalla Krautreport-nimiseen media-alan start up -yritykseen.

Muut opinnot Freie Universitätissä

EIJ-ohjelman ulkopuolinen opiskelu oli täysin vapaaehtoista. Suurin osa EIJ-ohjelman osallistujista keskittyi koko lukuvuoden pelkästään oman projektinsa kirjoittamiseen eikä osallistunut lukuvuoden aikana lainkaan yliopiston muille kursseille. Minä puolestani halusin ottaa ilon irti yliopiston tarjonnasta, sillä mahdollisuus opiskeluun monen työelämässä vietetyn vuoden jälkeen tuntui valtavalta luksukselta.

Kävin talvilukukauden aikana seuraavat kurssit:

- Das geteilte Berlin (Jaetun Berliinin historiaa käsittelevä kurssi)
- Arm aber Sexy oder “Neukölln ist überall” (Berliinin alakulttuureja ja erityispiirteitä käsittelevä kurssi)
- Journalismus nach Corona (koronaviruksen mediavaikutuksia käsittelevä kurssi)
- Medienrezeption und Wahrnehmungen des globalen Klimawandels (seminaari, jossa perehdyttiin ilmastonmuutoksen käsittelyyn mediassa)
- Deutsch Niveau B2.2 (saksan kielen B2.2 -tason kurssi)

Kaikki valitsemani kurssit osoittautuivat mielenkiintoisiksi – ja työläiksi. Esimerkiksi jaetun Berliinin historiaa käsittelevän Das geteilte Berlin -kurssin jokaiselle tapaamiskerralle piti lukea kymmeniä sivuja saksankielistä kaunokirjallisuutta. Kurssin suoritukseen kuului myös parinkymmenen minuutin mittaisen suullisen esitelmän pitäminen saksaksi. Saksan kielen B2.2. -kurssin suoritukseen puolestaan kuului neljä kirjallista esseettä, kolme suullista esitelmää, oman podcast-jakson äänittäminen sekä kielioppikoe. Huhkin saksan kurssin kotitehtävien parissa yötä myöten, mutta se kannatti. Kurssi oli äärimmäisen hyödyllinen ja saksan kielen taitoni parani sen ansiosta paljon. Sain kaikista suorittamistani kursseista erinomaiset arvosanat.

Talven tiukasta opiskelutahdistista johtuen en juuri ehtinyt edistää omaa tutkimusprojektiani ennen kevään luentotaukoa. Siksi päätin pyhittää kesälukukauden projektin kirjoittamiselle. Se oli oikea ratkaisu, vaikka olisin mielelläni opiskellut kesälukukaudellakin vielä lisää esimerkiksi Saksan ja Berliinin historiaa.

EJF-ohjelman osallistujilla olisi ilmeisesti mahdollisuus valita kurseja Freie Universitätin lisäksi myös muista Berliinin yliopistoista, mutta tätä mahdollisuutta ei meille juuri mainostettu. Minulle jäi epäselväksi, miten ilmoittautuminen muiden yliopistojen kursseille olisi tapahtunut. Toisaalta Freie Universitätin kurssitarjonta tuntui jo yksistään valtavan laajalta, enkä kokenut mielekkäänä alkaa selvittää muiden yliopistojen kurssitarjontaa.

Koronaviruspandemia vaikutti opiskeluun lukuvuonna 2021-2022 jonkin verran. Osa kursseista järjestettiin kokonaan etäluentoina, osa hybridimallisesti etäluentojen ja lähiopintojen yhdistelmänä. Lähiluennoilla kaikkien oli pidettävä maskeja ja jokaiselle luennoille oli kirjauduttava yliopiston oman koronapassijärjestelmän kautta. Jotkut luennoitsijat pysyivät opiskelijoita tekemään ennen luentoja koronatestit. Yliopiston edessä olikin kuukausien ajan pikatestitelttä, josta opiskelijat saivat koronatestituloksen vartissa.

Asuminen ja eläminen Berliinissä

Kun sain tietää tulleeeni valituksi Helsingin Sanomain säätiön stipendiaatiksi, odotin esikoistani. Minulla ei ollut käsitystä siitä, millaista olisi viettää vuosi ulkomailla noin vuoden ikäisen lapsen kanssa. Aina se ei ollut helppoa. Lapsi oli Berliiniin muuttaessamme kahdeksan kuukauden ikäinen ja Suomeen palatessamme puolitoistavuotias. Vaikka puolisoni oli koko Berliinissä olomme ajan vanhempainvapaalla, tukiverkkojen puute tuntui välillä raskaalta. Palkkasimme silloin tällöin lastenhoitajan, mutta perheen ja läheisten ystävien läsnäoloa se ei tietenkään korvannut.

En silti vaihtaisi vuotta mihinkään. Lapsen kanssa näin uudenlaisen puolen Berliinistä. Leikkipuistot, kotieläinpuistot, vesileikkipaikat ja maauimalat tulivat tutuiksi. Ilahtuin myös huomattavasti, että lapset ovat Berliinissä pääsääntöisesti tervetulleita esimerkiksi ravintoloihin, kahviloihin, museoihin ja gallerioihin. Tämä madalsi kynnystä ottaa lapsi mukaan erilaisiin menoihin.

Berliinin asuntotilanne on heikko ja olimme varautuneet siihen, että asunnon etsiminen veisi paljon aikaa. Meillä kävi kuitenkin tuuri. Löysimme Berliinin suomalainen asuntokanava -Facebook-ryhmän kautta suomalaisen pariskunnan, joka kanssa teimme asuntovaihdon. Pariskunta muutti väliaikaisesti asuntoomme Helsingissä, me taas heidän asuntoonsa Berliinin Prenzlauer Bergissä. Järjestely oli kaikin tavoin täydellinen. Vältimme byrokratian, joka tavallisesti liittyy asunnonhakuun Saksassa, eikä meidän tarvinnut tyhjentää Helsingin-asuntoamme kalusteista tai ostaa uusia huonekaluja Berliinissä, sillä vuokrasimme asunnot toisillemme kalustettuina. Niinpä muutimme Berliiniin kevyin varustein, muutaman matkalaukun kanssa.

Helsingin Sanomain Säätiön stipendi perhelisineen riitti Berliinissä ihan mukavaan elintasoon 72 neliön kaksiossa, kun puolisoni sai samaan aikaan ansiosidonnaista vanhempainrahaa. Asumiskulumme Berliinissä olivat samaa luokkaa kuin Helsingissä, mutta ruoka huomattavasti edullisempaa, samoin ulkona syöminen.

Entisessä Itä-Berliinissä sijaitseva Prenzlauer Berg on lapsiperheelle ihanteellinen paikka asua: eläväinen mutta vihreä ja rauhallinen. Parikymmentä vuotta sitten taiteilijoiden ja boheemien alueena tunnettu kaupunginosa on gentrifikaation myötä täyttynyt leikkipuistoista ja perhekahviloista.

Prenzlauer Bergistä on hyvät kulkuyhteydet kaikkialle. Freie Universität tosin sijaitsee Länsi-Berliinissä, aivan toisella puolella kaupunkia, joten sinne matkustamiseen minun oli varattava aamuisin yli tunti aikaa – mutta siihen tottui. Berliinissä on valtavat välimatkat, ja nopeasti opin, että aina oman kaupunginosan ulkopuolelle liikkeessä aikaa matkustamiseen kannatti varata noin tunti.

Berliini oli minulle ennestään tuttu kaupunki, sillä olen ollut siellä nuorena kesätöissä ja lomailut sen jälkeen vähintään parin vuoden välein. Niinpä kotiutuminen kaupunkiin kävi nopeasti. En stressannut

nähtävyyksien näkemisestä, sillä olin kolunnut suurimman osan niistä jo aiemmin. Keskityin opiskeluun, paikallisten tuttujen tapaamiseen ja kaupungista ja sen kulttuuritarjonnasta nauttimiseen.

Saksan koronavirustilanne vaihteli vuoden mittaan. Syksyllä 2021 tartuntaluvut olivat laskussa ja Berliinissä purettiin vauhdilla rajoituksia. Syksyn edetessä koronatilanne kuitenkin paheni. Talvella oli muutaman kuukauden mittainen ajanjakso, jolloin esimerkiksi ravintoloihin ja moniin kauppoihin ei päässyt ilman koronapassia ja henkilöllisyystodistusta. Uimahalliin piti varata uintiaika monta päivää etukäteen.

Onneksi olin ehtinyt saada kaksi koronarokotusta ennen Berliiniin lähtöäni, ja kolmannen sain käydessäni Suomessa tammikuussa 2022. Ilman rokotuksia elämäni kaupungissa olisi ollut paljon rajoitetumpaa. Koronapassijärjestelmän vuoksi suurin osa yhteiskunnasta pysyi avoinna, emmekä joutuneet kokemaan yhtäkään lockdownia. Keväällä koronatilanne rauhoittui, ja julkisissa kulkuvälineissä vallitsevaa maskipakkoa lukuun ottamatta koronan saattoi melkein unohtaa.

Koronan lisäksi Berliinin-vuotta väritti toinen suuri kriisi: helmikuussa puhjennut Ukrainan sota. Se näkyi Berliinissä konkreettisesti valtavana pakolaisvirtoina ja suurina mielenosoituksina joka puolella kaupunkia. Sota toi opiskeluporukassamme käytyihin keskusteluihin aiempaa synkemmän vivahteen. Kaksi venäläistä kollegaa joutui yllättäen vaikean päätöksen eteen: palatako Berliinin-vuoden jälkeen Venäjälle, jossa toimittajien sananvapautta rajoitetaan vai jättääkö kotimaa ja jäädä Saksaan tai muualle läntiseen Eurooppaan etsimään töitä. Moldovalainen kollega taas joutui jatkuvasti pelkäämään ukrainalaisystäväiensä puolesta. Kansainvälisessä porukassamme maailmanpolitiikka oli aivan iholla.

Lopuksi

EJF-ohjelma on konseptina briljantti. Kansainvälisten toimittajakollegoiden tapaaminen tuo kiinnostavia näkökulmia omaan työhön ja journalismiin yleensä. Keskustelut EJF-porukan kesken toimittajan työn ja journalismin eroista kotimaissamme olivatkin vuoden parasta antia. Opin paljon esimerkiksi Youtuben merkityksestä (lähes ainoana) vapaan tiedonvälityksen kanavana Venäjällä sekä media-alasta Armeniassa ja Moldovassa. Ilman kurssikavereitani tuskin tietäisin näistä aiheista paljoakaan.

On sääli, että ohjelman järjestäjät eivät vaikuta lainkaan motivoituneilta työnsä suhteen. Toivon, että ohjelma saisi jatkossa motivoituneimmat vetäjät. Olisi hienoa, jos osallistujat saisivat nykyistä enemmän osallistua ohjelman kuratointiin esimerkiksi ehdottamalla Jour Fixe -luentojen aiheita.

Puutteistaan huolimatta suosittelen EJF-ohjelmaa lämpimästi kaikille toimittajille, jotka ovat valmiita itsenäiseen akateemiseen työskentelyyn. Erityisen lämpimästi suosittelen Freie Universitätin kielikursseja. Oma kurssini oli varsinainen tehosukellus kieleen. Vuoden aikana saksan kielen taitoni kehittyi merkittävästi, ja tätä taitoa haluan pitää yllä ja kehittää edelleen.

Koronapandemia rajoitti opiskeluani jonkin verran. Eniten harmitti se, että EJF-porukkamme Jour Fixe -luennot sekä Colloquium-seminaarit järjestettiin kahta viimeistä tapaamiskertaa lukuun ottamatta etänä. Tietokoneen näyttö ei koskaan päihitä fyysistä luentosalia. Onneksi porukkamme oli omaehtoinen ja aktiivinen, ja järjestimme keskenämme tapaamisia virallisen ohjelman ulkopuolella.

Vaihtelevasta koronatilanteesta huolimatta koen päässeeni nauttimaan yliopistoelämästä ja Berliinin omalaatuisesta kaupunkikulttuurista täysillä. Viime lukuvuosi tulee jäämään muistoihini seikkailuna, jonka aikana näin, koin ja opin valtavan paljon uutta.

Haluan kiittää Helsingin Sanomain Säätiötä mahdollisuudesta tähän ainutlaatuiseen kokemukseen.

Helsingissä 14.9.2022

Silja Massa